

EMLÉKBESZÉD

MELYET GR. SZÉCHENYI ISTVÁN HALÁLÁNAK 50 ÉVES
ÉVFORDULÓJA ALKALMÁBÓL 1910. ÉVI ÁPRILIS HÓ 10.-ÉN
A KOLOZSVÁRI KERESKEDELMI ÉS IPARKAMARA ÁLTAL
RENDEZETT EMLÉKÜNNEPÉLYEN ELMONDOTT

DR. KOSUTÁNY IGNÁCZ

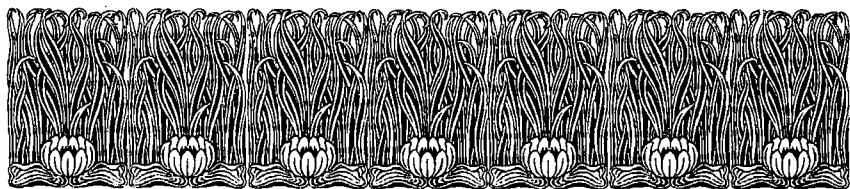
EGYET. NY. R. TANÁR.

KOLOZSVÁR

NYOMATOTT AJTAI K. ALBERT KÖNYVNYOMDÁJÁBAN

1910

A Kolozsvári Kereskedelmi és Iparkamara megtisztelő bizalma következtében most második ízben ér az a kitüntetés, hogy ezen az ünnepen, melyet a kolozsvári kereskedő osztály Gróf Széchenyi István emlékezetére évenként tartani szokott, én adjak hangot a megemlékezésnek.

Mikor 1901-ben a kolozsvári kereskedők és kereskedőifjak Társulata fölkérésére először ért ez a szerencse, nyugodtabb és békésebb volt a magyar közélet. Akkor a békésebb viszonyok közepette alkalmasnak találtam Széchenyi jellemével foglalkozni. Oda állítottam a nagy embert, a nagy jellemet, mely felveszi a küzdelmet egymaga egy egész világgal, hogy tespedésbe merült nemzetét tompa kábultságából felrázhassa. Bámulatos látvány, egy igazi nagy dráma: mint lép ki egy ember, s oda dobja magát, jólétét, házi tűzhelyének békéjét, mint tépi szét a legkedvesebb baráti kötelékeket egy célért. Egy ember egy egész világ ellen, és ez az egy ember képes volt az egész nemzetet munkára serkenteni.

Mióta ezt a nagy képet erőtlen kézzel megrajzolni megkísérlettem, kilencz év alatt nagyot változott a világ.

Hazánk közéletében ma a nyugtalanság, bizalmatlanság, kétség, sőt csüggedés uralkodó. A politikai élet pártokra oszolva, s a pártok egymással élesen szembe helyezkedve egy hajszálnyit se engednek álláspontjukból. Minden részen úgy látszik nagyobb a makacsság, mint a meggyezés után való vágyakodás. Hát a mai ünnepen tegyünk

félre minden pártpolitikát. Ünnepeljük Széchenyi Istvánt mint a mult politikusát. Az ő politikai bölcsessége nem szállott sírba, nem enyészett el azon hatalmas agyvelővel, mely azt kigondolta. Az ő eszméi ma is aktualisak, és a tanulásra és tájékozásra felette alkalmasok. Pártpolitikával azonban ne foglalkozzunk, az elfogulttá és türelmetlenné tesz bennünket, hanem keressük szabadon, bátran az igazságot, mert minden szellemi és erkölcsi erőnek igazi forrása csak az lehet, ha az eszméket nem türelmetlenséggel és haraggal, hanem a meggyőzés, szabad vélemény és vita ereje által terjesztjük.

Lássuk röviden, milyenek voltak Magyarország politikai viszonyai Széchenyi idejében.

A napoleoni háborúk lezajlása után szomorú volt Magyarország politikai helyzete. Alkotmányunk, állami önállóságunk csak névben élt. A császár abszolút hatalma, s annak organuma az udvari kabinet uralkodott Magyarországon. Volt ugyan magyar Kancellária, m. kir. Helytartó tanács, de ezeknek a kabinettel szemben semmi önállóságuk nem volt. A helytartótanács és elnöke a nádor csak végrehajtója a bécsi államtanácsnak, illetőleg az udvarnak, a magyar Kamara pedig a bécsi udvari Kamarának volt alárendelve. Állami önállóságunk semmi. A külpolitikát egyedül vitte az osztrák kancellár, a magyar államférfiaknak ahhoz semmi közük nem volt. A magyar pénzügyet beleolvasztották az osztrák pénzügyi rendszerbe. A bécsi udvari kamara igazgatja a magyar erdőket, bányákat, adja bérbe a magyar kincstári javakat, köti a szerződéseket a magyarok meghallgatása nélkül. A kamara gazdálkodása pedig a legbotrányosabb. Mikor aztán már elégedetlen hangok kezdtek hangzani, fokozott szigorral kezelték a sajtó censurát, s végül gróf Pálffy Fidéltséget küldték ki teljes hatalommal a magyarok megfélemlítésére.

15 évi szünetelés után összehívták az 1825.-iki országgyűlést.

Az országos rendekből mint a zsilipet szakajtott ár,

ömlött a panasz és a sérelmi politika, az elkeseredés nem ismert határt. Hónapokon keresztül tárgyalták a sérelmeket, a hazaáruló királyi biztosok megbüntetését követelték, gáncsolták a kormány politikáját, megrótták hálátlanságát, melylyel a nemzetnek a napoleoni háborúk idején hozott súlyos áldozatait viszonzta, íme tönkre teszi nemzetünknek legdrágább kincsét, alkotmányunkat.

Ilyen politikai viszonyok közé esik Széchenyi első fellépése. Ő is látja a sérelmeknek egész özönét, hisz azt a legutolsó táblabíró is látta, épúgy érzi azoknak súlyát mint bárki más, de ő a kétségbe ejtő helyzetben egészen sajátos úton, új ösvényeken, új irányban halad, midőn még Magyarember ő előtt nem járt soha. Ő sem az országgyűlés vitáiban, se megyék követválasztásában nem vesz részt, hanem ír és cselekszik.

Egymás után jelennek meg politikai iratai. Ezek közül különösen a „*Hírel*“, a „*Világ*“, „*Stadium*“, majd a „*Kelet népe*“ és a „*Programmi töredékek*“.

Ezek azon iratok, melyekből kiolvashatjuk Széchenyinek egész politikai világát.

A politika nagy feladata az volt: Magyarországnak a tudatlan, a szegény országnak kellett élet-halál harcokat küzdeni egy kormánynyal, melyet az akkori Európának politikai mestere Metternich, a hatalomnak és az anyagi erőknél nyomasztó tömegével támogatott.

És ilyen kétségbeejtő helyzetben merte Széchenyi kimondani, hogy Magyarország nem *volt*, hanem *lesz*.

És ez nem üres biztatás.

Az ő politikájának alapja, melyen az szikla szilárdan áll meg, hogy

„A nemzet nagysága és boldogsága csak a nemzetben magában rejtezik“.

Magyarországgal azért lehet olyan mostohán elbánni, mert Magyarország gyenge. Erősödjünk meg és az erővel a hatalom is hozzánk szegődik. Gyengeségünknek csak képzelt okai földrajzi helyzetünk, a pénz hiánya, idegen nemzetekkel való verseny lehetetlensége. A valódi okokra

a külföld példái tanítanak meg bennünket és ez: a nemzeti termelés lanyhasága, a rossz közlekedés, a belső fogyasztás csekélyisége, az üzleti becsületesség és a munkásságnak csorbái.

Széchenyi politikájának sarkalatos tétele, hogy keressük boldogulásunk akadályait magunkban és ne másokban, és utal saját erőnkre. *Tőke, munka és szakértelem* ezek a biztos alapjai a nemzet erejének. Ő kárhoztatja a sérelmi politikát. Azért a Tek. Karok és Rendekkel ellentétben közjogi kérdésekkel épen nem foglalkozik sem a „*Hitel*”-ben sem a „*Világ*”-ban. Idő előttinek tartja akkor még a közjogi sérelmek bolygatását és terméketlennek azt a politikát, melynek a megelőző hat országgyűlésen több mint négy évtizeden át egyik szószólója, az ő irodalmi ellenfele *Desseffy József* volt.

Széchenyi azt állítja, hogy hirtelen, kápráztató tényeknél többet ér az a lassú, nesztelen munka, mely a reformoknak nélkülözhetlen útja. A reformokat pedig az országnak önerejéből kell kivívnia. A kiművelt emberfő mennyisége a nemzet igazi hatalma. Kezdjük a nagy nemzeti munkát önmagunkon. Nem mintha nem volna sok külső akadály is, hanem azért, mert ezek daczára is lehet célzt érni és nem szabad mindig másokban keresni a hibát. Stadiumában így kiált fel: „Elég tág a mező befelé, miért mindig kifelé? Megmondom miért, mert befelé dolgozni fáradsággal van összekapcsolva, kifelé pedig sült galamb.”

Hátramaradásunk okát saját magunkban találva fel, élesen támadja meg azt az irányt, mely évszázadokon át a kormányt tette felelőssé minden bajért és így csupán meddő sérelmi politikában jutott kifejezésre. Bárminő nagy okai volnának is, ő nem támadja a kormányt. Inkább akar nyögni nemzetével együtt a gravamenek súlya alatt, semhogy a nemzet erejét a kormánynyal való küzdelem elvonja a produktív munka teréről.

Ausztriával szemben a sérelmi és támadó politikát már csak azért se helyeselte, mert úgy látta, hogy Magyar-

ország arra nem elég erős. De ezt nem is tekintve, meggyőződése az, hogy Ausztriával minden összeütközés felesleges kockázat, mert Magyarországnak haladása Ausztriának is annyira érdeke, hogy annak támogatására meg lehet nyerni a monarchia vezető embereit, csak föl kell őket erről világosítani. Ép úgy érdeke Magyarországnak egy erős Ausztria, ha az a beolvasztási kísérletekről lemond.

A császári udvarról így ír a „Világ“-ban: „Az udvar és a nemzet közötti bizalmatlankodás valódi oka nem rejtezett-e legfőképen és mindig abban, hogy egyrésről a nemzet összeolvadásától mindig rettege, viszont a udvar szerencsétlen látásában azt képzelé, hogy az erős és a maga sajátságában kifejlett magyar veszedelmes.“ De ez is csak olyan félreértés, melynek igaztalanságát és veszedelmességét a bizalmatlan felek előtt ki lehet mutatni.

Röviden ez Széchenyi politikai felfogásának veleje. És ezt a nézetet hirdette ő írataiban nagy ékesszólással, nagy hévvel és meggyőződéssel. De még inkább tettekkel. Kezdi a löversenyekkel, folytatja a Kaszinókkal, a magyar tudós akadémiával, a vaskapu szabályozásával, a lánczhíddal, a balatoni hajózással. A közjogi reformokról szóba se áll, mert ő előtte nem ez az első, nem ez a fő, hanem a kulturális és közgazdasági reformok. Ő el nem tért attól a meggyőződésétől, hogy a nemzet anyagi és szellemi regenerációja okvetlenül maga után fogja vonni az államszervezet átalakulását is.

És most latolgassuk egy kicsit Széchenyi politikai felfogását. Jól illik az egyetem falai közé a nyugodt munka, mely elvonul a napi politika pártmozgalmaiktól és mérlegeli a nézeteket azoknak belső értéke szerint.

Magyarok vagyunk. Törekvésünknek közös célja egy egységes, nemzeti, erős magyar állam, mely önállóan és függetlenül vesz részt mint az emberi nem nagy családjának egyik hasznos tagja a világkultura munkájában és saját magának és másoknak boldogításában.

Hogy erre a nagy célra csak okos politika vezet, az iránt semmi kétség. De miben áll az okos politika?

A ki okos politikát akar kezdeni, annak első feladata a legnagyobb elfogulatlansággal bírálni hazánk viszonyait. Mikép az építő-mester, mielőtt tervet készítene, megvizsgálja a rendelkezésére álló telek nagyságát, fekvését, a talaj viszonyait, az építő anyag szilárdságát, teherhordóképességét, súlyát, a költségeket, szóval az összes viszonyokat és úgy fog a tervezéshez, így kell nekünk is eljárunk. Ha okos politikát akarunk, kerülni kell minden érzelgést, minden nagy szólamot. Más a politika, más az érzelem. Érzelmi momentumoknak a politika igazságait nem szabad elhomályosítani, mert csak az a helyes és számító politika, mely a maga álláspontját a viszonyok követelményei szerint irányítja. A ki a dolgok természetét figyelmen kívül hagyja, az a való élettel ellentétbe jut és érzelmi politikájával csak károkat okoz.

Először igaz-e, hogy a magyar politika egészséges fejlődését önmagunkon kell megkezdeni és gyengeségünkért nem kell másokat okolni?

Ez tökéletesen igaz.

Egy nemzetnek ereje háromféle forrásból fakadhat:

1. az ismereteknek és tudásnak mértékéből és elterjedéséből. Csak ismeretek révén vagyunk képesek minden hatalomnak ősforrását a természetet meghódítani és erőit felhasználni;

2. a javak bőségéből és a gazdagságból. Ez egy nemzet hatalmának anyagi alapja;

3. az emberek jelleméből és erkölcsi minőségéből. Ide tartozik különösen a szorgalom, kitartás és takarékoság. Ez vezeti munkájukat és nekik irányt ad.

Mind a hármat egybefoglalva, végre oda jutunk, hogy minden politikai erőnek, hatalomnak alapja és főforrása az *ember és az emberanyagnak, a tömegnek minősége.*

De kérdik már most tisztelt hallgatóim, közönyös volt-e Széchenyi az alkotmány iránt, nem tévedett-e, mikor nem az alkotmány sérelmeinek orvoslásán kezdte politikai működését? Az alkotmány egy igen nevezetes tényező egy nemzet életében, de nem végső célja az se az államnak,

se a nemzetnek. Nem végső cél és nem is szabad azzá lennie. Az alkotmány nem egyéb mint eszköz és ennek az eszköznek az a célja, hogy az állam, a nemzet minél hatékonyabban fejleszthesse ki minden erőit és tehetségeit. Végső cél a haza, a nemzet. Az alkotmány csak eszköz. Hatalmas eszköz egy kiváló minőségű emberanyag kezében, de soha sem képes pótolni az emberanyag silányságát és viszont a jóminőségű emberanyag az alkotmány hibái mellett is képes nagyot akarni és nagyot tenni. Nem akarok hosszadalmas lenni. Felhozhatnám Anglia és Franciaország példáit. Anglia példája az állandóságnak a maga régi alkotmányával, melyet nagy állhatatossággal véd és fenntart változatlanul. De a régi alkotmány alatt Anglia népe nem az többé a mi volt, egészen átalakult. Franciaország minduntalan változtatja a maga alkotmányát, de a francia nép a változtatott alkotmányok alatt ma se különbözik lényegesen a száz év előtti Franciaótól.

Ebből a mit mondtam, következtetést vonhatunk arra, hogy az ú. n. alkotmánysérelmek még nem vonják maguk után szükségkép egy nemzet pusztulását.

De nem lehet mereven oda állítani azt az újabban sokat hangoztatott tételt sem, hogy minden nép sorsát a környező természet erői és viszonyai döntik el. Egy nép a tenger iszapján is képes volt Velenczét, egy másik pedig a Spree kietlen partjain Berlint teremteni, egy harmadik pedig Jász-Nagy-Kun-Szolnok áldott földjén még a tanyai életnél tart.

Marad tehát megint mindennek, még az alkotmánynak is szilárd alapja *az emberanyag, a tömegnek minősége.*

Vajh, de milyen a mi ember anyagunk!

Ember anyagunk számszerű erejét fogyasztja a kíváncsiorlás, a nép halálozásának, de különösen csecsemők halálozásának szomorú statisztikája, mely éppen a fajmagyarságnál a legelszomorítóbb. Nem természeti csapások, se szegénység okából, hanem mert azon gondatlan anyák, kik gyermeküket veszni engedik, legnagyobb számban a magyarok közt fordulnak elő.

Az így megfogyatkozott emberanyag se első minőségű.

A népnek majdnem fele írni-olvasni se tud, hogy bírná akkor a megélhetéshez szükséges értelmiséget? Ennek következménye a szegénység.

De a hol az intelligentiának már kellő fokával találkozunk is, hiányzik az a szorgalom, merész vállalkozás, leleményesség, takarékosság és üzleti szellem; — hiányzanak azok a gazdasági, társadalmi és emberi erények, melyek nélkül minden anyagi erő egy nemzet haladására hatály nélküli és hiába való.

Végtelen tere kínálkozik itt a sok tenni valónak, ha ugyan a magas politika és a közjogi viták, minden figyelmünket fel nem emészténék.

Nem akarjuk megérteni, hogy egy nemzet ereje és élete nem függ szükségképpen annak politikai szervezkedésétől, mert lehetséges az a közjogi intézmények ellenére is. Itt van Szerbia a maga angol mintára szervezett alkotmányával, de nagyon csalódnék az, a ki az angolszabású ruházat alatt angol állapotokat keresne. Ott van Lengyelország, mely mint szervezett politikai test nincs többé, de él a lengyel nemzet és három nagyhatalom reá nehezedő súlya alatt ma több élet van benne, mint valaha. Poroszországot Napoleon porig alázta és eltiporta s ma ő a világnak első hatalmassága. Nem közjogi alkotásai révén, hanem hatalmas kultúrájánál fogva.

Hát az nem hibája-e Széchenyinek, hogy Magyarországot nem iparkodott Ausztriától elszakítani? Erre a felelet a következő:

A mint halad előre az emberi művelődés, azon mód döntögeti le azon határokat és korlátokat, melyeket nemzetek és nemzetek között a politika felállított. A politika hiába akar emelni a népek közé chinai falakat. Mióta Blériot átrepülte a csatornát, Anglia nem sziget többé. Mióta nagy biztonsággal, gyorsasággal, kényelemmel és olcsón hasítják a hajók az Óceán vizét, azóta Amerika és Európa kulturális együvé tartozása mindig nyilvánvalóbb lesz. A newyorki börze sorsát megérzik az európai börzék, ha az angol bank a kamatlábat felemeli, Amerikában nagy

az izgalom. Mi meg járunk amerikai czipőbe, főzünk amerikai zsírral, világítunk amerikai petróleummal. A kultúrnépek közt biológiai kölcsönösség van. Ezt feltartóztatni lehetetlenség.

Ezen népek közül a mi tőszomszédunk Ausztria.

Barátkozzunk meg azzal a gondolattal, hogy Ausztria nekünk nem veszedelem. Ausztriától teljesen elszakadni, mint azt némely politikus gondolja, lehetetlenség. Az államjogi viszonyt ugyan megszakíthatjuk, de nagyon csalódik, a ki azt hiszi, hogy mi már most Ausztriától elszakadtunk és függetlenek vagyunk. De az már tőlünk függ, hogy mi azt a kapcsolatot, melyben Ausztriával akarva, nem akarva lennünk kell, éppen a magyar állam és a magyar nemzet fentartására sikeresen kihasználhassuk.

Ausztriától teljesen elválni, elszakadni lehetetlenség, már csak földrajzi helyzetünknel fogva is. Besztercze-Naszód megyétől kezdve nyugatra, azután délre egész Fiuméig Ausztriával vagyunk határosak. Ha pedig Horvát-Szlavonországot is, melyet oktan politikánkkal Ausztria ölébe kergettünk, oda számítjuk, nem marad egyéb, mint a szerb és román határ szabadon, a többi mindenütt Ausztria.

Ez egy olyan geográfiai helyzet, mit megváltoztatni nincs hatalmunkban. De ha volna is ilyen hatalmunk, a politikai határok ide-oda való eltolása nem sokat jelent. Ime a példa: Ausztriát 1866-ban fegyveres erővel verték ki a Német szövetségből és vajjon Ausztria csakugyan elszakadt-e Németországtól? Bizony nem. A kultúra erősebb, mint a politika és a közjogi alkotások. Ausztria ma is Németországhoz tartozik és oda fog tartozni mindenkor. Éppen úgy mint Elzász és Lotharingia francziának érzi magát. Magyarország is közjogilag elszakadhat Ausztriától, de a legnagyobb erőlködés se zárhat el befolyása előtt, ha csak Tibet politikáját nem választjuk utánzandó mintakép gyanánt. A hatalmas Német-birodalom uralja és irányítja Ausztriát és mind a kettő reá nehezedik Magyarországra, mi pedig nyögünk, vergődünk a mezőgazdasági országnak

azon inferioritásában, mely az iparos országgal nem képes szembe állani.

Hogy Ausztria nyomást gyakorol ránk, az természetes. Mi is nyomást gyakorolunk Szerbiára és Romániára. De ebbe ép úgy bele kell szoknunk, mint az atmoszphera levegő nyomásába, melyet meg sem érzünk, mert ugyanolyan erővel hatunk vissza, és így a nyomást ellensúlyozzuk. Ép így kellene tennünk a kulturpolitikában is. Nem panaszkodni, öklöt mutatni, hanem erőnket fokozni és ebben keresni azt a visszahatást, mely az Ausztria felől jövő nyomást ellensúlyozza.

Ezen az úton aztán óriási eredményeket volna képes elérni a magyar politika, ha mi képesek volnánk Ausztriához való viszonyunkat úgy kihasználni, sőt mi több, kizsákmányolni, mint az valóban lehetséges volna, s a mint azt Ausztria mi velünk teszi.

Azon hazafiak, kik a magyar nemzet halálos ellenségét látják Ausztriában, nem veszik figyelembe, hogy ugyanaz az Ausztria, mely halálos fojtogatásával olyan kiméletlenül bánik velünk, a maga tudtán és akaratán kívül milyen megbecsülhetetlen szolgálatot tesz nekünk. Hogy mi magyarok maradhatunk, abban jelentékeny része van Ausztriának, mely fel fogja előlünk azt az ellenálhatatlanul hatalmas áramlatot, melynek neve *németkultura*.

A németkultura felveszi a harcot Angliával, hódít az Amerikai Egyesült Államokban, Kis-Ázsiában dominál. Ha ez a világhatalom közvetlen szomszédságunkban lenne, bizon nagy veszedelem lenne ez magyarságunkra. Így tesz Ausztria a magyarságnak tudtán kívül nagy szolgálatot, hogy hullámtörő gátul szolgál a Német-tenger dagálya ellen. Igaz, hogy e közben a Németkulturának nem egy szemetjét is felénk sodorja, de a hullámtörő gátaknál ez már így szokott lenni.

Hogy mi éppen Ausztriával kerültünk államjogi kapcsolatba, abban én veszélyt nem látok. Ausztria nem képes és soha se is lesz képes arra, hogy minket beolvasszon, de ha ereje erre nem is elegendő, arra mindenesetre már

nagyon is alkalmas, hogy mint az órarugó, ő legyen az a hajtóerő, mely bennünket nem hagy tespedni, nem hagy nyugodni, hanem szakadatlan támadásaival arra kényszerít, hogy mi is mozogjunk, dolgozzunk és életünk fentartása végett erőnket minél inkább kifejtsük. E részben az Ausztria részéről jövő támadásoknak sokat köszönhetünk. E nélkül keleti kényelembe és lomhaságba esve aligha lennénk előbbre, mint a Balkánállamok.

De a helyett hogy állunk? Hová jutottunk az utolsó 40 év alatt? Megfelelnek rá a tények, csak kérdezzük meg a statisztikát.

A magyar állam ingatlan vagyonának értéke 713 millió koronáról 4 és fél milliárd koronára emelkedett. Államháztartásunk 381 millió korona volt 1870-ben, ma 1 milliárd koronán felül van. Állami kiadásaink meg háromszorozódtak. Kulturális célokra ma 13-szor akkora összeget fordítunk, mint 40 év előtt. A pinczelakások száma ma ötödrésze a 40 év előttinek, és míg a népesség száma 24 % -al növekedett, ugyanezen idő alatt a lakószobák száma 45% -al, tehát majdnem mégegyszer annyival mint a lakosság. Népiskoláink száma 14 ezerről 17 ezerre, a tanítóké 18 ezerről 34 ezerre, a középiskolai tanárok száma 1900-ról 4000-re, a tankötelesek száma pedig több mint kétszeresére emelkedett. 3474 kilométer vasútunk 19 ezerre, a vasúton utazók száma 4 millióról 107 millióra, a szállított teher 53 millió métermázsáról 614 millióra emelkedett. A posta forgalom emelkedése bámulatos.

A tengeri hajózásnál Fiume hajó forgalma 566 gőzhajóról 12 ezerre, a tonna tartalom 273 ezerről 4 és fél millióra emelkedett.

Földbirtokunk értéke 7 milliárdról 15 milliárdra. Állatkivitelünk 82 millióról 262 millióra, tojáskivitelünk 85 millióra emelkedett.

Átlagos termésünk hektáronként 10 hektoliterről 18 hektoliterre, 1 millió darab ekénk 1·4-re szaporodott és a faekét már mindenütt vaseke váltotta fel.

Örlemény kivitelünk 1·9 millióról 10 millióra emelkedett.

1867-ben volt 15 ipari részvénytársaságunk 30 millió korona részvénytőkével ma pedig 757 társaság 954 millió tőkével. Ipari termelésünk 1906-ban már 3648 millió koronára emelkedett, a munkások száma megkétszereződött.

Hitelintézeink száma 207-ről 1565-re, a befizetett részvénytőke 59 millióról 787 millióra, tartalékalapjuk 11 millióról 451 millióra emelkedett.

Van még egy nagyon figyelemre méltó adat, a föld-birtok megterheltetése. A pénzügyintézetek által nyújtott jelzálog-kölcsönök 243 millióról 4 milliárd koronára emelkedtek. Rendkívül fontos jelenség. Ha ezt az óriási összeget földjavításokra és beruházásokra fordította a gazda közönség, akkor ez nagyon kedvező körülmény, de ha a felvett kölcsön fürdőre, kártyára, mulatságra ment, hát Ausztria nem oka a bekövetkező katasztrófának.

De ettől nem kell tartanunk. Hogy negyven év alatt nem szegényedtünk el, arra csak két adatot hozok fel. 1870-ben a takarékbetétek összege 256 millió korona volt, ma 3 és fél milliárd, negyven év előtt 485 millió korona értékű állampapír volt belföldön elhelyezve, ma több mint két milliárd. Ha ehhez hozzá vesszük, hogy a fogyasztási adók bevételei 26 millióról 218 millióra s a jövedékek 83-ról 180 millióra nőttek, hát be kell látnunk, hogy az elszegényedésről szóló beszéd nem felel meg a valóságnak.¹

Nőttünk, erősödöttünk.

Bizonysága ez annak, hogy Ausztria reánk nem veszedelem, hanem hajtó erő.

Íme a mi haladásunk 40 év alatt. Pedig ez a haladás még nem is az a mi lehetne és lenni kellene, mert a magyar nemzet több időt és erőt fordított a közjogi és önvédelmi harcokra, mint a munkára, s gazdasági fejlődését épen ezen oknál fogva évekig tartó válságok szakították meg. Mennyivel nagyobb lenne az eredmény, ha a politikát korlátai közé utasítanók és nem engednők, hogy az egész gazdasági életünkre ránehezedjék. Ha az

¹ Szerényi József felolvasása a „Pesti Lloyd” társulatban 1910 márczius 17.-én.

ország igazi nagyszabású gazdasági politikát és munkát folytatna.

Mi mindig jogainkat vitatjuk Ausztria ellenében, a helyett, hogy erő ellen nagyobb erőt gyűjtenénk. Alig néhány hete, hogy a nemzetközi békekongresszus legkiválóbb jogásza megállapították, hogy Finnországnak joga Oroszországgal szemben szilárd és elvitázhatatlan.

Ugyan mit ér Finnország azzal, hogy ő neki *joga van*?

Irigykedve nézünk a szomszéd Szerbiára, hogy az a kis Szerbia egy független szuverén állam, és így ismeri el az egész Európa, holott mi ilyen függetlenek nem vagyunk. Hát épen ne irigyeljük ezt a függetlenséget. Látszat az, mely a fényes boríték alatt olyan állapotokat takar, melyeket semmi okunk sincs irigyelni. A politikailag önálló, független Szerbiát az osztrák-magyar, sőt a német külkereskedelmi és vámpolitika gazdaságilag teljesen lenyűgözve tartja. Ott vergődik lealázó helyzetben és a nagyhatalmasdi politika mellett meggy a szerbek biztos pusztulása felé.

Ne okoljuk mindenért Ausztriát, lássuk be, hogy legnagyobb bajaink nem Ausztriától származnak. A népesedési mozgalmak bajai, az egyke, a csecsemő halálozás, a magyar faj csekély szaporasága a magunk hibája és nagyobb károkat okoz, mint Ausztria. Lennének csak a magyar férfiek kevésbé kislelkűek az étellel való küzdelemben, a magyar anyák kevésbé hiuk és kényelemszeretők, a magyar faj szaporasága mindjárt nagyobb lenne. Lennének lakásviszonyaink jobbak és közegészségi állapotaink kielégítőbbek, nem volna annyi ember vesztésünk. Lennének csak üzleti embereink realisabbak. Például a magyar lisztnek a malmok által hamis számjelzése, a magyar bor meghamisítása többet árt Magyarország hitelének, mint Ausztria. Ha népünket az italmérések helyett a köz- és népkönyvtárakba szoktatnók; ha felvilágosítanók, hogy a közlegelő megszünése után is lehet haszonnal marhát tenyészteni, hogy a kisiparnak világ-szerte bekövetkezett válsága ellenére is az ipari munka

mindig képes a változott viszonyok között is jólétet teremteni, ha azokat, kiket a változott viszonyok munkájuktól és keresetüktől megfosztottak, el tudnók helyezni a vegyészeti ipar, az elektrotechnika beláthatlan területén stb., ha mindezeket és még számtalan egyebet tennénk, ugyan gátolhatna-e ebben Ausztria. Pedig ez az igazi függetlenségi politika, mely biztosan célhoz vezet.

És épen ezen cél megkönnyítésére lehetne Ausztriát nagyon kihasználni.

Elsősorban itt van a honvédelem.

A nagyhatalmak fegyverkezése olyan összegeket emészt fel, melyek maholnap a gazdasági tönk szélére juttatják az illető államokat. Egy Dreadnought típusu hajó építése Angliának 50 millió koronájába kerül. Az örült verseny, az esztelen acél- és páncélgyártás csőddel fenyegeti azokat az államokat, hol különben is száz milliókat áldoznak a háború Molochjának etetésére. És a Magyar állam ezen költségeinek kétharmadát Ausztria fedezi, de hazánknek megvédésében mi nem csak az egész összegnek előnyét élvezzük, hanem még az egész osztrák-magyar hadseregnek összes katonái ereje is védi Magyarországot. Itt vannak egyáltalában a közös ügyek költségei. Hogy ezen költségek terhét elbírná-e Magyarország, arról lehet vitatkozni, de az már egyszer bizonyos, hogy az el nem költött milliókat belső kulturánkra fordíthatjuk. De ezenfelül ott van még Ausztriának finansziális hitele is, mit mi szintén hasznunkra fordíthatunk.

Ott egy példa a messze keleten. A hindu és az elefántja. Az elefánt nagyobb és erősebb, mint a hindu, de a hindu okosabb, mint az elefánt, s így a hindu kihasználja az elefántot — teherhordásra.

Hol van az megírva, hogy Ausztriának muszáj okosabbnak lenni, mint mi vagyunk. Vajjon nem lehetnék mi az okosabbak, kik az állami kapcsolatot kihasználhatnók?

De mi nem vagyunk ilyen okosak. A helyett, hogy okos politikával Ausztriának és császárájának óriás erejét

a magyar politika céljaira felhasználók, mi használtatjuk ki magunkat és hazánkat Ausztria céljaira.

Ez kétségkívül nem bizonyít a magyarságnak azon politikai tehetsége mellett, melyben magunknak tetszelgünk.

Ime még a nagyhatalmak is világszerte szövetségesek után néznek és mi ahelyett, hogy kihasználnók, ellenségünkkel tesszük azt a nagyhatalmat, mely a mi természetes és törvényes szövetségesünk. Pedig Ausztria nem valami jelentéktelen szövetséges, bizonyítja ezt a Német-birodalom. A világnak ezen legfélelmesebb hatalma Ausztriát igen értékes és erős szövetségesnek látja. Csak mi fitymáljuk azt rövidlátásunkban. De Ausztria minden ereje és hatalma mellett se az a hatalom, kinek szövetségétől félünk kellene, hogy a nagy ölelkezésbe belehalunk.

Ilyen ereje nincs Ausztriának. Ausztria végre is nem államfogalom, csak egy dynasztikus fogalom, mely a dynasziával él, vagy hal. A dynasziák sorsát pedig ismerjük a történelemből. Ausztria lelke a dynasztia. Magyarországé egy nemzeti kultúra, melynek gyökerei ezer éves múltba nyulnak vissza. Én Magyarország sorsát jobban biztosítva látom, mint Ausztriáét, de csak úgy, ha szakadatlan munkával erősíti és fejleszti kulturáját magasabb fokokra. Mert azé az ország, a kié a kultúra.

A mi pedig a dynasziát illeti, a Habsburg-dynasztia mikor hatalma tetőpontján volt, Európa legnyugatibb partjain, az Atlanti Óceán mellett élt. Azóta az európai események ellenállhatatlan erővel tölték mindig inkább keletre. Egymás után vonult ki Spanyolországból, Belgiumból, Olaszországból, Németországból, mindig jobban kelet felé, oda, ahol most van. Eljőhet az az idő, mikor a Habsburgok hatalmának nyugati határa a Lajtánál lesz. És akkor a Habsburg-ház kénytelen lesz magyarrá lenni. A politikai belátásnak nagy hiányosságára vall ezt a dynasziát ellenségünkkel tenni, mikor a mi jövőnk egy és ugyanaz.

De most már nem akarom hallgatóim idejét és türelmét tulságosan kimeríteni. Vázoltam Széchenyi Istvánnak

politikai felfogását és láttuk, hogy ez a politika 70 év múlva se vesztett értékéből, mert nem az érzelmekre, hanem a valódi élet való viszonyaira van alapítva. És e politikának eredménye nemzeti erőnknek az a fellendülése, melyet néhány adattal megvilágítani bátorkodtam. Így indul teljesedésbe a nagy politikusnak jövődölése, mert Magyarország nem volt, hanem van, s ha a Széchenyi által kijelölt úton okos politikával tovább halad, teljes bizonyossággal kivívjuk az egységes, hatalmas, független Magyarországot, melynek nincs ellensége, mely a világnak tiszteletét bírja.

Ez az igazi függetlenségi politika.